

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Ключковича Анатолія Юрійовича
«ЕВОЛЮЦІЯ МОДЕЛІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ В
СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

У контексті складних трансформаційних процесів, які спостерігаються на сучасному етапі політичного розвитку країн Центральної та Східної Європи, тема представленої дисертації видається актуальною. В дисертації А.Ю. Ключковича комплексно досліджено еволюцію моделі суспільно-політичного розвитку в Словаччій Республіці, яка до сьогодні не була предметом цілісного вивчення в українській політичній науці. Відтак осмислення словацького досвіду відкриває можливості для вдосконалення моделі суспільно-політичного розвитку України з урахуванням здобутків та уникненням недоліків, що були притаманні Словаччині у перехідний період. В сучасних суспільно-політичних моделях Словаччини та України можна простежити чимало подібних проблем, які актуалізують пошук шляхів їхнього розв'язання. Проблеми тривалості транзиту, гібридності режиму та консолідації демократії в Україні зумовлюють академічний і політико-практичний інтерес до складних перехідних процесів, які мали місце на посткомуністичному просторі.

Доцільність вибору теми підтверджує той факт, що дисертаційна робота виконана як складова комплексної науково-дослідної теми кафедри теорії та історії політичної науки філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Політичні аспекти безпеки особи в контексті формування нових регіональних систем безпеки: індикатори та інституційні принципи й механізми гарантування».

Необхідність розв'язання актуальних проблем, покладених в основу дисертаційного дослідження, зумовило постановку мети – здійснити комплексний аналіз еволюції моделі суспільно-політичного розвитку в Словацькій Республіці (с. 30).

Досягнення поставленої мети передбачало розв'язання таких завдань: висвітлити сучасний стан наукової розробки проблематики й визначити оптимальні теоретико-методологічні підходи до аналізу еволюції моделі суспільно-політичного розвитку Словаччини; дослідити суспільно-політичні зміни в Словаччині в умовах краху комуністичного режиму та федерального етапу системних трансформацій; встановити чинники формування та особливості функціонування гібридного політичного режиму в умовах самостійного державного розвитку Словацької Республіки; з'ясувати особливості словацької моделі демократичної консолідації; розкрити механізм функціонування парламентської демократії та розвиток словацької партійної системи в умовах суспільно-політичних трансформацій; дослідити розвиток взаємовідносин між державою і громадським сектором у контексті трансформаційних процесів у Словаччині; висвітлити політико-культурні аспекти трансформації; проаналізувати проблеми та тенденції суспільно-політичного розвитку Словаччини на сучасному етапі. Внаслідок цього комплексу завдань охоплено відповідне коло науково-теоретичних і прикладних проблем, дослідження яких поставлено в основу дисертаційної роботи. Визначення мети та завдань, формулювання предмета та об'єкта дослідження відповідають паспорту наукової спеціальності (с. 30–31).

Політологічний аналіз проблеми дав змогу автору зробити обґрунтовані висновки щодо процесуальних характеристик словацької моделі суспільно-політичного розвитку, специфіки демократичної трансформації Словаччини та проблем функціонування консолідованої демократії на сучасному етапі, що зафіксовано на рівні положень наукової новизни (с. 33–39). У науково-теоретичному аспекті на особливу увагу

заслуговують концептуальні положення щодо багаторівневого комплексного дослідження еволюції національних моделей суспільно-політичного розвитку і структурної схеми аналізу демократичних трансформацій на партійному, державно-владному, громадському, політико-культурному рівнях суспільної системи Словаччини. В політико-практичному контексті важливими є висновки про вплив євроінтеграційного чинника на демократичні перетворення в Словаччині, системні труднощі у функціонуванні моделі консолідованої демократії, особливості політичної участі та електоральної активності словаків, посилення електорального впливу політичних суб'єктів популістської та екстремістської спрямованості. Положення наукової новизни дисертації А.Ю. Ключковича підтверджують, що комплексна розробка проблеми еволюції моделі суспільно-політичного розвитку в Словацькій Республіці здійснюється вперше в українській політичній науці.

Структура дисертаційної роботи – логічна та виважена, зумовлена характером наукового пошуку та змістовністю розв'язання поставлених завдань, які послідовно розкриваються у шести розділах.

Стан розробки проблематики в зарубіжній і вітчизняній науці знаходить своє повноцінне відображення у першому розділі дисертації. У результаті систематизації наукових публікацій і джерел фактичних даних автору вдалося чітко окреслити основні тематичні напрямки та проблемні питання дослідження суспільно-політичного розвитку Словаччини. Цінність дисертаційної роботи А.Ю. Ключковича полягає також у введенні до наукового обігу маловідомих праць словацьких вчених і критичному осмисленні їхніх підходів.

Змістове наповнення другого розділу засвідчує, що для дослідження проблеми автором використано комплекс сучасних і «традиційних» концептуальних підходів до вивчення політичних трансформацій у Центрально-Східній Європі. Автор синтезно доповнив теоретичні схеми транзитології положеннями неінституціонального, патологічного,

соціетального, системного аналізу. Поєднання теоретичних підходів та емпіричних методик політологічного аналізу трансформаційних процесів дозволило сформувати цілісну методологічну основу для дослідження еволюції моделі суспільно-політичного розвитку в Словаччині.

Розгортання дослідницької логіки забезпечує хронологічно послідовний виклад матеріалу у наступних чотирьох розділах дисертаційної роботи, в яких розкриваються ключові аспекти політичних змін і системних трансформацій на різних етапах суспільно-політичного розвитку Словаччини впродовж трьох останніх десятиліть.

У третьому розділі на багатому фактологічному матеріалі висвітлено старт демократичного транзиту та зміну моделі суспільно-політичного розвитку Словаччини в контексті колапсу комуністичного режиму в кінці 1980 – на початку 1990-х рр. Автор робить аргументований висновок, що головними завданнями нової моделі суспільно-політичного розвитку були демонтаж комуністичної системи та впровадження демократичних інститутів, реалізувавши які, федеративна модель себе вичерпала у світлі нових викликів і потреб, що постали перед Чехословаччиною (с. 199–200).

Четвертий розділ розкриває суперечливу природу «гібридного» політичного режиму, який сформувався в Словаччині в умовах самостійного державного розвитку. Дисертант послідовно висвітлює динаміку політичного процесу в 1993–1998 рр., яка оголила складні процеси в площині «авторитаризм – демократія». З огляду на змістове наповнення розділу, переконливим видається використання автором концептуальної призми гібридного політичного режиму для аналізу шляхів і методів концентрації влади, закріплення формальних і неформальних інститутів, співвідношення авторитарних і демократичних елементів (с. 36).

П'ятий розділ присвячено аналізу консолідації словацької демократії у контексті реалізації євроінтеграційного курсу. Автор розкриває структурно-динамічний зміст консолідаційних процесів, який відображали

демократичні зміни на владно-інституційному, партійному, громадському та політико-культурному рівнях. Обґрунтованим є висновок автора про те, що словацька модель реалізувала свій потенціал на цих рівнях з неоднаковою успішністю (с. 323, 432).

Проблеми та тенденції суспільно-політичного розвитку Словацької Республіки на сучасному етапі висвітлено у шостому розділі. Перспективи розвитку словацької моделі консолідованої демократії автор розглядає у прямій залежності від консолідації громадянського суспільства та закріплення громадянської політичної культури (с. 421).

Загальні висновки, що підводять підсумки здійсненого дослідження, є науково достовірними, обґрунтованими, акумулюють у собі основні ідеї дисертації та співвідносяться з поставленими завданнями.

Представлене дисертаційне дослідження засвідчує самостійний характер наукового пошуку, який є оригінальним і значущим із точки зору отриманих результатів. Результати дисертаційної роботи, її положення і висновки можуть бути використані для подальших теоретичних і прикладних досліджень демократичних трансформацій, а також при написанні навчальних посібників, підготовці загальних і спеціальних курсів та викладанні соціально-політичних дисциплін. Комплексний характер дисертаційної роботи розширює можливості для цілісного розуміння й багатоаспектного вивчення трансформаційних процесів у словацькому суспільстві з позицій соціогуманітарних наук. Висновки та положення, які наведені в дисертації, можуть бути використані в українській практиці реформування політичної системи в умовах її демократичного розвитку та реалізації євроінтеграційного курсу.

Основні положення дисертації відображено у 73 публікаціях, 23 із яких опубліковано у фахових виданнях України, 6 – у фахових зарубіжних виданнях, 13 – в інших вітчизняних і закордонних виданнях. Основні положення дослідження апробовано в ході наукових конференцій регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівня (представлено 27

тез доповідей). Текст автореферату повністю відповідає змісту дисертації та адекватно відображає її основні положення.

Позитивно оцінюючи дисертацію А.Ю. Ключковича, разом з тим слід висловити деякі зауваження і міркування з приводу ряду її положень.

1. Ознайомлення з дисертацією та деякими публікаціями автора дає підстави зробити висновок, що А.Ю. Ключкович поверхнево розглянув окремі важливі аспекти суспільно-політичного життя Словаччини. Зокрема, дисертант оминає увагою етносоціальну проблематику, яка логічно доповнювала б розуміння глибини проблем суспільно-політичного розвитку Словаччини протягом досліджуваного періоду.

2. В підрозділі 2.2 автор пропонує стислий політологічний аналіз основних методик вимірювання рівня демократії, які застосовує для вивчення суспільно-політичного розвитку Словаччини. Переважно представлені формалізовані критерії та індикатори рейтингових досліджень, які здійснюють міжнародні організації (Freedom House, Bertelsmann Stiftung, Transparency International та ін.). Однак варто зауважити, що спектр представлених емпіричних методик аналізу демократичного розвитку можна було б розширити шляхом залучення авторських підходів до індексування рівня демократії (наприклад Ф. Катрайта, К. Херпфера, Т. Ванханена та ін.).

3. Чималу увагу в дисертації А.Ю. Ключкович приділяє розвитку партійної та виборчої системи Словаччини, констатує проблеми у функціонуванні політичних партій і парламентської репрезентації на сучасному етапі. Разом з тим, в дисертації бракує аналізу шляхів подолання окреслених недоліків, які, зокрема, є релевантними для осмислення і в українському партійно-електоральному контексті.

Втім, висловлені зауваження і рекомендації не стосуються сутності основних положень і результатів дослідження, не применшують важливість дисертаційної роботи А.Ю. Ключковича, а лише пропонують

можливі шляхи подальшої наукової розробки даної проблеми та вказують на її значущість для вітчизняної політичної науки.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що запропонована до розгляду дисертація А.Ю. Ключковича є завершеним, самостійним та оригінальним дослідженням, що повною мірою досягає поставленої мети та розв'язує важливу наукову проблему. Зміст дисертації формує уявлення про автора дослідження як про кваліфікованого фахівця, здатного розв'язувати складні наукові завдання. Дисертація Анатолія Юрійовича Ключковича виконана відповідно до вимог чинного «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., і заслуговує на присудження здобувачу наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук,

професор кафедри політології та міжнародних відносин

Інституту гуманітарних та соціальних наук

Національного університету «Львівська політехніка» Бучин М.А.

Зіднес
Внешній

Бришчеський Р.Б.